JACEK SERWAŃSKI

ŻYCIE W KRĘGU SPRAW NARODU I PAŃSTWA

Witold Kamieniecki, *Wspomnienia*. Do druku podała Aleksandra Kosicka-Pajewska, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2012, ss. 141 + fot.

Nakładem Wydawnictwa Poznańskiego, starannie przygotowane do druku, ukazały się wspomnienia profesora Witolda Kamienieckiego, historyka i dyplomaty, posła i senatora Drugiej Rzeczypospolitej. Edycja obejmuje też obszerny wstęp Aleksandry Kosickiej-Pajewskiej i opracowany przez nią aparat przypisów. Publikacja ta, która, zważywszy, ukazała się dopiero pół wieku po śmierci autora, stwarza dobrą okazję do przypomnienia sylwetki Witolda Kamienieckiego na naszych łamach. Był on bowiem współtwórcą Instytutu Badań Spraw Narodowościowych w Warszawie i aktywnym naukowo w okresie międzywojennym znawcą problematyki spraw narodowościowych.

Urodził się 9 marca 1883 roku w Warszawie. Studiował na uniwersytetach Warszawskim, Jagiellońskim i Wiedeńskim. W 1906 roku obronił pracę doktorską z zakresu historii Polski za Stefana Batorego. W okresie pierwszej wojny światowej sprawował liczne ważne funkcje, m.in. wicedyrektora Departamentu Politycznego w tymczasowej Radzie Stanu oraz kierownika Komitetu Litewskiego (1917-1918). Brał udział w negocjacjach pokojowych z Rosją Radziecką. W 1926 roku habilitował się na Uniwersytecie Lwowskim z historii Europy Wschodniej. Wykładał we Lwowie i na Uniwersytecie Warszawskim. Od 1938 roku był dyrektorem Biblioteki Ordynacji Kasińskich w Warszawie, członkiem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. Był

posłem i senatorem RP. Zmarł 9 marca 1964 roku w Łodzi, pochowany został na warszawskich Powązkach.

W *Słowie wstępnym* Aleksandra Kosicka-Pajewska przybliży czytelnikowi nie tylko fakty z biografii profesora Kamienieckiego, ale także jego poglądy i ideały życiowe. Pochodził on z rodziny szlacheckiej, był potomkiem historycznego rodu, świadomym dziedzictwa przeszłości i pamiętającym o swych wybitnych antenatach (jednym z pierwszych był marszałek Mikołaj Kamieniecki, zm. 1515). A. Kosicka-Pajewska podkreśla, że przywiązywał wielką wagę do tradycji domowej i rodzinnej genealogii, postrzeganej na tle życia Polaków na przełomie XIX i XX wieku. Był to, nieistniejący już po 1939 roku, świat ziemiaństwa i arystokracji, a także kręgi wybitnych osobistości nauki i kultury.

Dowiadujemy się, że wspomnienia zostały spisane w listopadzie 1949 roku, w okresie dla Polski i dla W. Kamienieckiego osobiście ponurym. Autor tak pisze do swoich wnuków: „We wspomnieniach moich znajdziecie obraz świata zagrożonego dzisiaj zagładą, świata, którego piękno odczuwam bardzo silnie. Chciałbym, aby ten świat nie był Wam obcy”. I prosi ich: „Stopniowo wznóście się po szczeblach prawdziwego postępu, aż do pełnego człowieczeństwa. Doskonalcie się!” (s. 29).

Dla czytelnika wspomnień pomocne są zawarte w przypisach informacje biograficzne wyjaśniające o kim pisze autor. Zwróciłem szczególną uwagę na noty o przodkach, takie jak w przyp. 10 o wspomnianym wyżej hetmanie Mikołaju Kamienieckim, czy w przyp. 13 o rodzinie autora, m.in. jego dzieciach, Krystynie (ur. 1916) i Andrzeju (ur. 1913; dziś trzeba te informacje uzupełnić: mecenas Andrzej Kamieniecki zmarł w Poznaniu 20 lipca 2014 roku; był w latach 1938-1945 wicekonsulem RP w Londynie, później także adwokatem i wieloletnim współpracownikiem generała Władysława Andersa).

Zrozumiałe jest to, że nie wszystkie pojawiające się w tekście osoby zdołano zidentyfikować i nie wszystkie realia wyjaśnić.

Ze wspomnień Witolda Kamienieckiego wyłania się plastyczny obraz Polski przełomu wieków. Pisze on z nostalgią o swoim otoczeniu, dzieciństwie, latach edukacji. Jawi się nam jako od wczesnej młodości wnikliwy obserwator i analityk życia narodowego, stosunków społecznych, wyznaniowych, językowych. Uderza szeroki krąg jego znajomości, wspomina plejadę znanych nazwisk, zaś jego mottem przewodnim zadaje się być przesłanie: równać wyżej, do elity, a nie w dół.

Narrację rozpoczyna autor, rodzajem wstępu, słowami: *W pustym barchowskim domu...* i kontynuuje ją w dziesięciu rozdziałach. Podaje kolejno ich tytuły *Przodkowie, Dzieciństwo, Szkoła, Karwiczcy, Rogozińscy. Zimy warszawskie, Baku. Kraków, Kraków-Zakopane-Odessa-Wiedeń, Nafta, Biblioteka Krasieńskich. Małżeństwo*; rozdział ostatni zatytułowany jest po prostu, a także wymownie: *1914 rok*, jest to bowiem znacząca cezura dla autora. Książkę zamyka dwadzieścia rodzinnych fotografii. Pierwsza z nich przedstawia autora jako gimnazjalistę, dwudziesta natomiast w ostatnich latach jego życia.

Treść wspomnień niestety nie sięga późniejszego okresu w życiu Witolda Kamienieckiego i siłą rzeczy nie przedstawia jego działalności już po pierwszej wojnie światowej na rzecz organizowania badań nad narodowościami w Polsce międzywojennej, jak też jego własnych dociekań naukowych i dorobku w zakresie historii i dziejów osadnictwa, głównie na Litwie. Zaslugi W. Kamienieckiego na tym polu są ogromne, przede wszystkim jako badacza i dydaktyka. Swoimi zainteresowaniami naukowymi obejmował on m.in. zagadnienia historii i historii prawa na Litwie, idei jagiellońskiej, ustrojów politycznych, relacji mniejszości narodowych w Rzeczypospolitej.

Na tych łamach szczególnie godzi się przypomnieć, że ważny rozdział w aktywności W. Kamienieckiego stanowiła praca we wspomnianym wyżej Instytucie Badań Spraw Narodowościowych. Należał on od samego początku do jego czynnych członków, m.in. od 1927 roku pełnił funkcję kierownika jednej z nowo powołanych sekcji. Przyczynił się do rozwoju Instytutu, a tym samym jego czołowego periodyku, „Sprawy Narodowościowe”. Te fakty koniecznie trzeba uwypuklić w jego biografii.

Warto też odnotować, że opublikowanie omawianej książki zbiegło się w czasie z ukazaniem się dwu cennych pozycji, w których osoba profesora Witolda Kamienieckiego zajmuje poczesne miejsce.

Otóż w 2013 roku Olgierd Grott ogłosił książkę pt. *Instytut Badań Spraw Narodowościowych i Komisja Naukowych Badań Ziem Wschodnich w planowaniu polityki Rzeczypospolitej Polskiej na Kresach Wschodnich* (Kraków 2013), w której odnajdujemy przejawy zaangażowania W. Kamienieckiego w pracy obu tych ciał. I tak, między innymi w zestawieniach zamieszczonych w aneksach O. Grott odnotował udział W. Kamienieckiego w walnych zgromadzeniach Instytutu w latach 1929-39 – profesor regularnie wchodził do Zarządu jako jego członek; ponadto był członkiem rzeczywistym Instytutu od roku 1928 (Nb. był nim też od roku 1937 sławista profesor Zdzisław Stieber, co wypada tutaj odnotować akurat w roku 2014, roku obchodów jubileuszu 60-lecia Instytutu Slawistyki PAN). Profesor Kamieniecki przewodniczył sekcji zagadnień narodowościowych państw ościennych od dnia 29 IV 1927 roku. Prowadził też wykłady w ramach Seminarium Narodowościowego przy Instytucie na temat „Kwestia narodowościowa w dawnej Polsce”. W 1929 roku wygłosił przemówienie podczas I Zjazdu Polaków z Zagranicy w Warszawie.

Nieco wcześniej niż książka O. Grotta, bo w roku 2012, nakładem Wydawnictwa Sejmowego ukazało się przygotowane przez Jarosława Macieja Zawadzkiego albumowe wydanie poświęcone sylwetkom senatorów Drugiej Rzeczypospolitej, pt. *Senatorowie: losy wojenne i powojenne* (Kancelaria Senatu, Warszawa 2012). Na s. 325-326 zwięźle podano fakty i daty dotyczące działalności parlamentarnej do 1939 roku i losów W. Kamienieckiego po 1939 roku. Zamieszczono fotografię z ok. 1934 roku, do której pozuje on ze swym ojcem Feliksem i synem Andrzejem. W zarysie biografii senatora niestety brak jakiegokolwiek choćby wzmianki o jego aktywności jako posła i senatora właśnie na polu badania spraw narodowościowych w Drugiej Rzeczypospolitej, aktywności podejmowanej w ramach Instytutu, ale także szerzej.

Wspomnienia zostały starannie wydane. Zakradły się jednak drobne usterki, takie jak na przykład na s. 63 jest: Glińskif zamiast: Gliński, a na s. 75 i 76 tak w tekście głównym, jak i w przypisie jest: Thugut zamiast: Thugutt.

Choć niewielka objętościowo, książka jest cenna. Dobrze się stało, że się ukazała, bo upływ czasu nie odebrał jej walorów dokumentu, a wręcz dodał lekturze nowego powabu i aury lat minionych.

BIBLIOGRAFIA

Grott, O. (2013). *Instytut Badań Spraw Narodowościowych i Komisja Naukowych Badań Ziem Wschodnich w planowaniu polityki Rzeczypospolitej Polskiej na Kresach Wschodnich*, Kraków: Księgarnia Akademicka.

- Kamieniecki, W. (2012). *Wspomnienia*. (A. Kosicka-Pajewska, Oprac.). Poznań: Wydawnictwo Poznańskie.
- Zawadzki, J. M. (2012). *Senatorowie: losy wojenne i powojenne*. Warszawa: Kancelaria Senatu.